

V630, f. 1v; N442, f. 3va; I83, f. 1ra; VD38, f. 3r;
A367, f. 4ra; Bcan4, f. 17r; E97, f. 1rb; P102; BII13,
f. 3rb

IN^a b NOMINE DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI
INCIPIT PRAEFATIO SANCTI ISIDORI EPISCOPI^c
d e LIBRI^f HUIUS^g.

5

Bcan4: I

*P102; BII13: 1^h Quod compellatur a multis episcopis et reliquis
servis dei canonum sententias in unum colligere*

4 ^a IN – CHRISTI *fehlt V630* | ^b *Überschrift*] INCIPIT
PRAEFATIO SANCTI HYSIDORI LIBRI HUIUS CUIUS HAEC
SUNT CAPITULA *BII13* **5** ^c *am Rande spalensis E97* **6** ^d
EPISCOPI *fehlt N442; I83; VD38; Bcan4; P102* | ^e EPISCOPI
LIBRI HUIUS] EPISCOPI *korr. aus EPISCOPI LIBRI HUIUS*
V630 | ^f LIBRI HUIUS *korr. aus LIBRI I83* | ^g HUIUS] HUIUS
CUIUS HAEC SUNT CAPITULA *P102* **8^h** 1] cap. I *BII13*

Praefatio,4–6 IN... HUIUS] Invokation nach der Invokation Lothars I.
(In nomine domini nostri Iesu Christi dei aeterni); anschließend nach
Hadriana-Rezension In nomine domini incipit praefatio libri huius,
vgl. zuerst E. Seckel, Die erste Zeile Pseudoisidors, die
Hadriana-Rezension In nomine domini incipit praefatio libri huius und
die Geschichte der Invokationen in den Rechtsquellen, aus dem
Nachlaß mit Ergänzungen hg. v. Horst Fuhrmann (SB Berlin 1959 Nr.
4) sowie jetzt K. Zechiel Eckes, Auf Pseudoisidors Spur, MGH
Studien und Texte, 31, 2002, S. 14f.

10 [H. 1] <BII13, f. 3va> Isidorus Mercatorⁱ servus Christi
 lectori conservo suo et parens^j ^k in domino fidei
 salutem.

Compellor a multis tam episcopis quam reliquis servis
 dei canonum^l sententias colligere^m et uno in volumine
 15 redigere et de multis unum facere. Sed hoc meⁿ
 oppido conturbat, quod diversae interpretationes varias
 sententias faciunt^o, et licet unus sit sensus, <E97, f.
 1va> diversae <V630, f. 1vb> tamen sunt sententiae,
 et^p aliae longiores, aliae breviores.

20 *Bcan4: II*

*P102; BIII3: II^q Quod concilia^r græco edita stilo amplius quam
 tripliciter aut quadrupliciter interpretata sint*

[H. 2] Ea vero concilia, quae Graeco^s sunt edita^t stylo,
 amplius quam tripliciter aut quadrupliciter interpretata
 25 atque^u conscripta repperimus. Quod si veritas est
 quaerenda e pluribus, Graecorum sequamur stylum
 eorumque imitemur dictiones atque exemplaria; sin

10 ⁱ NECATOR *korr. aus* MERCATOR I83; mercatus P102;
 BIII3 **11** ^j *interlinear* vel *tis* E97 | ^k parenti V630; P102; BIII3;
 parenti *korr. aus* parent Bcan4 **14** ^l cananonum Bcan4 | ^m
 colligere et uno in volumine redigere] colligere et in uno
 volumine redigere *korr. aus* colligere V630 **15** ⁿ me *fehlt* V630
17 ^o FACIANT V630; E97 **19** ^p et *fehlt* I83 **21** ^q II] cap. II
 BIII3 | ^r consilia BIII3 **23** ^s graeco *korr. aus* graeca BIII3 | ^t
 edita stylo] stilo edita E97 **25** ^u atque *korr. aus* adque P102

10 Isidorus] **10–11** Isidorus...suo] **10–12** Isidorus...salutem] vgl.
 Hinschius, Der Beiname Mercator in der Vorrede Pseudo-Isidors,
 ZKR, Bd 6 (1866), S. 148-152, der die Entlehnung der Inskription aus
 Marius Mercator nachgewiesen hat; vgl. auch Nißl, MIÖG 11, 1890,
 der aus der Inskription folgendes Anagramm herausgelesen hat:
 Rottadus vero civitatis Suessionensis rector Incmaro Remensi foedo
 archipresuli dolum. Rothad v. Soissons ist auch der früheste Nutzer
 der Falschen Dekretalen im pseudoisidorischen Sinne und zugleich
 einer derjenigen Reimser Suffraganbischöfe, die während der
 gesamten Zeit der Tätigkeit der Fälscher, also von ca. 835 bis in die
 50er Jahre des 9. Jahrhunderts hinein, einen Bischofssitz innehatte.

Praefatio, 10–312 Isidorus...suum] **Ivo, Decr. IV, 107** (*Rubrik*: Epistola
 Isidori in capite canonum; 11 conservo] servo; 11-67 et ... Denique *fehlt*;
 70 plures] populares 73-306 Deinde ... vigore] Item; 307 Primo quidem]
 Primus; 312 interpolatur] interpolatum); **Ivo, Pan. II, 125** (*Rubrik*:
 Epistola Isidori in capite canonum; 11-67 et ... Denique *fehlt*; 73-306
 Deinde ... vigore *fehlt*; 307 Primo quidem] Primus; 312 interpolatur]
 interpolatum); **Gratian D. XVI, c. 4** (*Rubrik*: Epistola Ysidori in capite
 canonum; 11-67 suo ... Denique *fehlt*; 68 praeposui] preponimus; 70
 plures] perplures; 73-306 Deinde ... vigore *fehlt*; 307 Primo quidem]
 Primus; 312 interpolatur] est interpolatum).

minus, ipsi dicant^v atque exponant^w, quibus tot sunt
 exemplaria quot codices. Nobis tamen videtur^x, cum
 in nostro discrepaverint^y sermone^z, ut^a unitas et veritas
 ab ipsis quaerenda sit^b, quorum lingua^c edita esse
 noscuntur. Quod et nos fecimus, et sicut a veris
 eorum <I83, f. 1rb> repperimus magistris^d, in
 volumine, cui haec praeponitur praefatiuncula, inserere
 curavimus.

Bcan4: III

*P102; BIII3: IIIe Quid^f canon regula et synodus quid concilium
 coetus atque conventus interpretentur*
 [H. 3] Canon^g autem graece, latine regula nuncupatur.
 Regula^h autem dicta, quod rectoⁱ ducit, ne^j aliquando^k
 aliorum^l trahit. Alii dixerunt regulam dictam, vel
 quod regat, vel quod normam recte vivendi praebeat,
 sive quod distortum pravumque quid corrigat.
 Synodum^m autemⁿ ex graeco interpretari comitatum
 vel coetum. <BIII3, f. 3vb> Concilium^o p vero nomen
 tractum ex communi intentione eo, quod in unum
 dirigant^q r omnes mentis obtutum. Cilia enim
 oculorum sunt. Unde et, qui sibimet dissentiant, non^s
 agunt concilium, quia non sentiunt unum. Coetus^t
 vero conventus est vel congregatio a coeundo^u, id est,
 conveniendo in unum, unde et conventus est
 nuncupatus, quod ibi omnes conveniunt, sicut^v

28 ^v dicant *korr. aus* dicat V630 | ^w exponant *korr. aus* exponat V630 **29** ^x videtur] videtur ut BIII3 **30** ^y discrepaverint V630 | ^z sermone *korr. aus* sermone ut unitas *Bcan4* | ^a ut *korr. aus* et BIII3 **31** ^b sint E97 | ^c lingua edita] linguę editę P102 **33** ^d magistris *korr. aus* magis *Bcan4* **37** ^e III] cap. III BIII3 | ^f Quid *korr. aus* Quod P102 **39** ^g am *Rande* Nota V630; am *Rande* Canon E97 **40** ^h am *Rande* Regula E97 | ⁱ recto] recte A367; recto tramite *korr. aus* recte V630 | ^j ne] nec V630; A367; E97; nec *korr. aus* ne N442 | ^k aliquando *korr. aus* quando N442; quando I83; VD38; *Bcan4*; P102; BIII3 **41** ^l retrorsum E97 **44** ^m am *Rande* Synodus E97 | ⁿ autem *fehlt* A367 **45** ^o am *Rande* Concilium E97; am *Rande* Nota P102 | ^p Concilii *korr. aus* Concilium N442 **47** ^q redigant I83 | ^r dirigant omnem mentis *korr. aus* redigat omnes mentes V630 **48** ^s Non agunt *korr. aus* Nam gunt P102 **49** ^t am *Rande* Cetus E97 **50** ^u am *Rande* Conventus E97 **52** ^v sic P102

39–54 Canon... unum] praef. coll. Hisp. i. f.

39–54 Canon... unum] *Coll. Ans. ded. III,2.*

conventus^w, coetus vel concilium a^x societate
multorum in unum.

55

Bcan4: IIII

E97: Processus libri

P102; *BIII3*: III^y Quod in principio qualiter concilium
celebretur positum^z sit et quod^a ceteris conciliis praepositi sint
canones apostolorum et deinde intermixta decreta epistolarum

60

apostolicorum et reliqua

[H.4] In principio vero voluminis huius, qualiter
concilium apud nos celebratur, posuimus, ut, qui
nostrum ordinem sequi voluerint^b, sciant, <A367, f.
4rb> qualiter hoc agere debeant. Qui autem hoc agere
65 melius elegerint, faciant^c, quod iusto canonicoque
atque sapientissimo^d consilio^e iudica<I83, f.

65

1va>verint. Denique propter eorum^f auctoritatem
ceteris conciliis praeposuimus canones, qui dicuntur
apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur,
70 quoniam plures eos^g recipiunt et sancti patres eorum
sententias synodali^h auctoritate <N442, f. 3vb>
roboraverunt <VD38, f. 3v> et inter canonicas
posuerunt constitutiones. Deinde quarundam

70

epistolarum decreta apostolicorum intersedavimus, id
75 est Clementis, Anacleti, Evaristi <E97, f. 1vb> et
ceterorum apostolicorumⁱ, quas hactenus repperire^j
potuimus, epistolas usque ad Silvestrum papam.

75

Postmodum vero Nicenam synodum constituimus
propter auctoritatem eiusdem magni concilii. Deinceps
80 <V630, f. 2ra> <BIII3, f. 4ra> diversorum
conciliorum Graecorum ac Latinorum, sive quae antea,
seu^k quae postmodum facta sunt, sub ordine^l
numerorum ac <Bcan4, f. 17v> temporum capitulis

80

53 ^w conventus *fehlt* A367 | ^x a societate] societas est A367 **57** ^y IIII] cap. IIII *BIII3* **58** ^z positus *BIII3* | ^a quos *BIII3* **63** ^b voluerint] voluerint *korr. aus* voluerint sequi voluerint *VD38* **65** ^c faciant *korr. aus* faciat *P102* **66** ^d sapientissimo *korr. aus* sapientissim *Bcan4* | ^e consilio *korr. aus* concilio *V630* **67** ^f eorum *fehlt* A367 **70** ^g eos *korr. aus* eorum *V630* **71** ^h sinodoli *Bcan4* **76** ⁱ apostolorum *P102* | ^j repperiri *N442*; *I83*; *E97*; repperire *korr. aus* repperiri *Bcan4* **82** ^k sive *N442* | ^l ordinem *BIII3*

suis distincte sub huius voluminis aspectu locavimus,
 subicientes etiam reliqua decreta praesulum 85
 Romanorum usque ad sanctum Gregorium et quasdam
 epistolas ipsius, in quibus pro culmine sedis
 apostolicae non impar conciliorum exstat^m auctoritas,
 quatenus ecclesiastici ordinis disciplinaⁿ in unum a
 nobis <I83, f. 1vb> coacta atque digesta et sancti 90
 praesules paternis instituantur regulis, et oboedientes
 ecclesiae ministri vel^o populi spiritalibus imbuantur
 exemplis et^p non malorum hominum pravitatibus
 decipiantur^q.

PI02; BIII3: Vr Quod multi pravitate et cupiditate depressi 95
 sacerdotum accusatores extiterint et oppresserint et quod iudicibus
 non credenda sunt nisi que certis indiciis demonstrantur
 [H. 5] Multi^s enim pravitate et cupiditate depressi,
 accusantes sacerdotes oppresserunt. Ideo sancti patres
 leges^t composuerunt, quas sanctos canones 100
 appellaverunt.

Bcan4: V

Multi^u ergo idcirco alios accusant, ut se per illos
 excusent aut^v eorum bonis ditentur. Plerique vero
 boni^w christiani propterea tacent, et portant aliorum 105
 peccata, quae noverunt, quia documentis saepe
 deseruntur, quibus ea, quae ipsi sciunt, iudicibus
 ecclesiasticis probare^x possint^y, quoniam licet vera^z
 sint quaedam, non tamen iudicibus credenda sunt, nisi
 quae certis indiciis^a demonstrantur^b, nisi quae 110
 manifesto iudicio convincuntur, nisi quae iudiciario^c
 ordine publicantur.

88 ^m exstitit A367 **89** ⁿ disciplina P102 **92** ^o vel fehlt A367
93 ^p et non] ne A367 **94** ^q decipiantur korr. aus decipantur P102
95 ^r VI P102 **98** ^s am Rande Nota V630 **100** ^t legis N442;
 leges fehlt VD38 **103** ^u am Rande V **104** ^v am Rande Nota
 E97 **105** ^w boni christiani] christiani boni N442; I83; VD38;
 Bcan4; P102; BIII3 **108** ^x probare] probare non V630 | ^y possunt
 V630 | ^z vera korr. aus veras P102 **110** ^a iudiciis V630 | ^b
 demonstrantur korr. aus demonstratur P102 **111** ^c iudiciario korr.
 aus iudicario VD38

99–101 Ideo... appellaverunt] Cassiod. hist. trip. II, 14. Cf. Iul. 4, 11.
103–110 Multi... demonstrantur] August, serm. 351 de util. agend.
 poen. I. no. 10. (ed. Ben.V. p. 1359). **110–112** nisi... publicantur]
 Ben. III. 259 (Isid. syn. lib. II. no. 86). Cf. Vict. 4, Sixt. II. pp. 7, Iul.
 12.

Bcan4: VI DE ACCUSATORIBUS ET EXPOLIATIS

115 *P102*; *BIII13*: VI^d Quod nullus possit iuxta^e canonicam
institutionem accusari vocari iudicari aut damnari donec suis est
rebus expoliatus aut a sede propria pulsus vi aut terrore
[H. 6] <*BIII13*, f. 4rb> Nullus^f enim, qui suis est rebus
exspoliatus aut a sede propria vi aut terrore pulsus,
120 antequam omnia sibi ablata^g ei^h legibus restituantur, et
ipse pacifice diu suis fruatur honoribus, sedique
propriaeⁱ regulariter restitutus eius^j multo tem<*I83*, f.
2ra> pore libere potiatur honore, iuxta cano<*A367*, f.
4va>nicam accusari, vocari, iudicari aut damnari
125 institutionem^k potest.
Unde et historia ecclesiastica, ab Eusebio Caesariensis^l
episcopo confecta, de muliere quadam, quae pro
castitate a marito accusabatur, ait: Praeceptum vel
inditum^m est ab imperatore lege lata, ut primo
130 permitteretur ei rem familiarem libere diutius ordinare,
tum deinde responderet obiectis. Haec omnes <*E97*, f.
2ra> leges tam ecclesiasticae quam et vulgares

115 ^d VI] cap. VI *BIII13* | ^e iuxta *BIII13* **118** ^f am *Rande* Nota *V630* **120** ^g ablatam *VD38* | ^h ei *fehlt* *BIII13* **122** ⁱ proprie *korr. aus* propria *V630*; propria *N442* | ^j ei *Bcan4* **125** ^k institutionem] institutionem non *V630* **126** ^l cesariensi *korr. aus* cesariensis *V630*; *Bcan4*; cesariensi *A367*; *E97*; *P102*; *BIII13* **129** ^m indictum *V630*; *E97*

118–125 Nullus... potest] Ben. III. 153. Cf. Steph. 6, Fel. II. pp. 12. IV. (Sixt. I. pp. 6, Sixt. II. pp. 6, Iul. 12). **126–133** Unde... praecipunt] Euseb. hist. eccl. IV, 17.

118–125 Nullus... potest] **Burchard, Decr. I,141; Bonizo III,56; Ivo, Decr. V,256** (*Rubrik*: De eadem re. Ex decretis Felicis pape episcopis per Egiptum missis, cap. 10; 118 enim] enim episcopus; 120 ei *fehlt*; 121 diu] annum vel plus; 122f. eius ... honore *fehlt*; 124f. accusari ... institutionem] institutionem accusari, vocari, iudicari aut dampnari); **Ivo Pan. IV,49** (*Rubrik*: Ex decretis Felicis pape episcopis per Egiptum missis, cap. x; 118 enim] enim episcopus; 119 pulsus] depulsus; 120 ei *fehlt*; 121 diu] annum vel plus; 122f. eius ... honore *fehlt*; 124f. accusari ... institutionem] institutionem accusari, vocari, iudicari aut dampnari). **118–173** Nullus... praecipunt] **Coll. Ans. ded. III,144**. **118–133** qui... praecipunt] **Gratian C. II, q. 2, c. 2** (*Rubrik*: Item Nicolaus; *aus einzelnen Passagen zusammengesetzt*: 130-132 leges ... praecipunt; 120 omnia sibi ablata restituantur; 118f.: qui suis est rebus expoliatus). **126–171** historia... concessa] **Gratian C. XXXIII, q. 2, c. 3** (*Rubrik*: Item Nykolaus Papa Karolo Inperatori; 128f. vel inditum *fehlt*; 130 rem familiarem libere] libere rem familiarem; 133-168 Horum ... superamus *fehlt*; 169 enim] autem; 170 hominibus] viris; 171 viris] hominibus).

publicaequeⁿ praecipiant^o. Horum vero concinnantia^p,
si omnia ponerentur, ante deficeret dies quam^q ^r
horum similia et nimis prolixa fieret epistola. 135
Ex pluribus tamen^s <N442, f. 4ra> aliqua hic ad
provocationem^t aliorum inserere iudicavimus. Ait
namque sanctus^u Leo Romanae ecclesiae antistes^v in
epistola Calcedonensi^w concilio missa, cuius initium
est: Leo episcopus synodo Calcedonensi^x. Optaveram^y 140
quidem, dilectissimi, et reliqua, in^z qua inter cetera^a
sic testatur dicens <V630, f. 2rb>: quia vero non
ignoramus per pravas aemulationes multarum
ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimosque <I83,
f. 2rb> fratres iniuste sedibus suis pulsos et in exilia 145
deportatos atque in locum^b superstium alios <BII13,
f. 4va> substitutos^c, his primitus vulneribus adhibeatur
medicina iustitiae. Nec^d quisquam ita careat propriis^e,
ut alter utatur alienis. Quem ita errorem omnes
relinquant, ut nemini quidem perire honor debeat, sed^f 150
prioribus episcopis cum omni privilegio suo ius
proprium reformetur.
Eadem et antiqui apostolici, qui fuerunt ante synodum
Nicenam sanciverunt^g ^h. Eademⁱ synodus, quae habita
est in Lamsa^j sub Valentiniano loquitur. Eadem 155
plurimae Romanae synodi^k testantur, eadem papa
Symmachus et ceteri sancti patres sanxerunt, quorum
statuta prolixitatem vitantes hic inserere distulimus. Si
quis autem^l haec plenius scire et legere voluerit, suis

133 ⁿ publicique *N442* | ^o praecipiant - licet cetera *fehlt VD38*
(*Blattverlust*) | ^p concinnantia *A367* **134** ^q quarum *Bcan4* | ^r quam
horum similia *fehlt P102* **136** ^s tamen *korr. aus ta Bcan4* **137** ^t
provocationem *I83* **138** ^u sanctus *korr. aus sanctis P102* | ^v antistes
N442; I83 **139** ^w calcedonensi *I83; P102; calcedonensi korr. aus*
calcedonensi BIII3 **140** ^x calcedonensi *I83; P102; BIII3* | ^y *am*
Rande Nota A367 **141** ^z in *korr. aus inter P102* | ^a ceteras *N442*
146 ^b loco *A367* **147** ^c substitutos *I83* **148** ^d ne *P102; BIII3* | ^e
propriis korr. aus proprias P102 **150** ^f *am Rande Nota A367*
154 ^g *interlinear* vel sanxerunt *E97* | ^h sanxerunt *A367* | ⁱ *am*
Rande Nota A367 **155** ^j *laisa V630; lamsaco korr. aus lamsa*
Bcan4; larisa E97; lamsaco P102; BIII3 **156** ^k synodus *N442;*
I83; A367; synodi korr. aus synodus Bcan4 **159** ^l autem *hec*
korr. aus autem P102

137–152 Ait...reformetur] Leon. M. ep. 93. (1,1067).
142–152 quia...reformetur] l. c. c. 3. (1, 1071). Cf. Ben. II. 337,
Evarist. 7.

160 in auctoribus invenire et legere pleniter^m poteritⁿ.
 Nobis vero hac^o in praefatiun<Bcan4, f. 18r>cula ista
 sufficiunt^p. Et sicut militi^q ex multis armis^r illa
 sufficiunt, quae ferre^s congruenter super se poterit, sic
 nobis de multis sententiis una aut^t duae, vel quantum
 165 tunc temporis necesse fuerit <I83, f. 2va>, sufficiunt,
 quoniam, sicut cum uno telo aut duobus inimicum
 vincimus^u, sic cum una aut duabus^v sententiis
 auctoritate plenis aemulum superamus.
 Si enim de mulieribus <A367, f. 4vb> et saecularibus
 170 hominibus haec constituta sunt, multo magis^w
 ecclesiasticis viris et sacerdotibus sunt concessa. Haec
 eadem vero^x ecclesiastica iura iubent et saeculi^y leges
 praecipiant.

Bcan4: VII

175 *PI02; BIII3: VII^z* De accusatoribus saeculi quos leges prohibent
 [H. 7] Similiter^a accusatores et accusationes^b, <BIII3, f.
 4vb> quas saeculi leges prohibent, canonica funditus
 repellit auctoritas.

Bcan4: VIII

180 *PI02; BIII3: VIII^c* Quod auctoritas congregandarum synodorum
 apostolicę sedi commissa sit privata potestate
 [H. 8] Synodorum^d <E97, f. 2rb> vero congregandarum
 auctoritas apostolicae sedi^e privata^f commissa est
 potestate, nec ullam synodum ratam esse legimus,

160 ^m breviter A367 | ⁿ poterit *korr. aus* potuerit E97 **161** ^o haec V630 **162** ^p sufficiant V630 | ^q militi *korr. aus* milit N442 | ^r armis *korr. aus* annis Bcan4 **163** ^s ferre *korr. aus* fere V630 **164** ^t aut *korr. aus* au I83 **167** ^u vincimus *korr. aus* cumvincimus Bcan4 | ^v duabus sententiis auctoritate plenis] duas sententias auctoritate plenas N442; duabus sententiis auctoritate plenis *korr. aus* duas sententias auctoritate plenas Bcan4 **170** ^w magis] magis et I83 **172** ^x vero] vero et V630; A367; Bcan4; E97 | ^y sancti A367 **175** ^z VII] cap. VII BIII3 **176** ^a Similiter] Similiter et I83; Bcan4 | ^b accusationes quas *korr. aus* accusationes PI02 **180** ^c VIII] ca VIII *korr. aus* ca VII BIII3 **182** ^d *am Rande* Nota V630; A367 **183** ^e sedi *korr. aus* sedis Bcan4 | ^f privata *korr. aus* pravata Bcan4

176–178 Similiter... auctoritas] Ben. II. 381. (c.96. conc. Afric.) cf. Ben. III. 108, 307. et c. 9. Angilr., Telesf. 4, Calist. 16, Steph. 7, Euseb. 2, Iul. 7,12, Fel.II. pp. 12 xv., Dam. 14. **182–185** Synodorum... fula] sec. c. 2. Angilr. (Ben. II. 381 aut Cass. hist. trip. IV, 9.) cf. Iul. 5, Pelag. II. pp. ep. 1.

quae eius non fuerit auctoritate congregata vel fulta^g. 185
 Haec canonica testatur auctoritas, haec historia^h
 ecclesiastica roborat, haec sancti patres confirmant.

A367: Quod plura sint niceni concilii capitula quam hec que
 apud nos habentur

Bcan4: VIII de capitulis niceni concilii 190

P102; BIII3: VIIIⁱ Quod plura^j quam illa XX capitula quae
 apud nos habentur nicene synodi reperiantur

[H. 9] Scire^k autem vos, octoginta^l episcopos, qui hoc
 opus me incipere et perficere coegistis, et cunctos^m
 reliquos domini sacerdotes oportet, quod plura quam 195

illa viginti capitula, quae apud nos habentur, Niceniⁿ
 synodi repperimus, et in decretis Iulii papae
 septuaginta capitula eiusdem <I83, f. 2vb> synodi
 esse debere legimus. Quam epistolam^o <N442, f. 4rb>
 in suo ordine inter cetera decreta apostolicorum 200

posuimus, haec scrutantibus et cunctis nosse
 volentibus rimandam. Nam quod plura quam viginti^p
 capitula sint Niceni concilii, in multis invenitur locis.
 Legitur enim in Constantinopolitano concilio ita:
 Manifestum^q est, quod illa, quae sunt per 205
 unamquamque provinciam <V630: f. 2va>, ipsius
 provinciae synodus dispenset, sicut^r Niceno constat
 decretum esse concilio.

Legitur^s ^t et in^u epistola Innocentii papae Victricio
 Rotomagensi^v ^w episcopo directa ita: Si quae causae 210
 vel contentiones inter clericos et laicos vel inter
 clericos tam maioris ordinis quam etiam inferioris
 fuerint exortae, placuit, ut secundum synodum

185 ^g fulta *korr. aus futa E97* **186** ^h historia ecclesiastica]
 ecclesiastica historia E97 **191** ⁱ ca VIII BIII3 | ^j plura *korr. aus*
 pura BIII3 **193** ^k am Rande Nota V630; A367 | ^l octuaginta
 N442 **194** ^m cunctos reliquos *korr. aus cunctos BIII3* **196** ⁿ
 nicene E97; nicene *korr. aus niceni BIII3* **199** ^o epistolam *korr.*
aus epistola Bcan4 **202** ^p triginta N442; viginti *korr. aus viginti*
 I83 **205** ^q am Rande Nota A367 **207** ^r sicut *korr. aus sancti*
 P102 **209** ^s am Rande Nota A367 | ^t Legitur et *korr. aus Legitur*
 P102 | ^u in fehlt V630 **210** ^v rotomagensi *korr. aus rotomagensis*
 V630; rotomacensi N442; I83; Bcan4 | ^w Rotomagensi episcopo]
 episcopo rotomagensi E97

205–208 Manifestum... concilio] c. 2. conc. Const. I. (D.) cf. Ben. II.
 381, III. 81, c. 8. Angilr. **209–215** Legitur... terminetur] c. 3. ep. a
 Ps.-Is. cit.

Nicenam^x congregatis omnibus eiusdem provinciae
 215 episcopis iudicium terminetur, et reliqua.
 Sanctae^y ^z etiam memoriae Theophilus Alexandrinus
 episcopus suis in epistolis meminit in concilio Niceno
 statutum esse, ut ab octavo Idus Martii usque in diem
 Nonas Aprilis, diebus scilicet viginti^a et octo,
 220 qualiscumque luna^b nata fuerit^c in quolibet <I83, f.
 3ra> medio spatio, perhibet^d facere initium primi
 mensis, quartamdecimam^e vero a duodecimo Kl.
 Aprilis usque in^f quartodecimo^g Kl. Maii solerter
 inquiri^h, etiam si die sabbatorum inciderit, consequenti
 225 die dominico, id est luna quintadecimaⁱ, pascha
 celebrare conscripsit^j, et si die dominico luna^k
 quartadecima eiusdem mensis, id est primi mensis,
 evenerit ipsa ebdomada^l transmissa ad alterum diem
 dominicum, pascha^m sine dubio celebrare conscripsit.
 230 His et aliis quamplurimis exemplis patet plura esse
 quam viginti Niceni concilii capitula et

A367: veram esse iulii epistolam de niceni concilii capitulis

LXX

veramⁿ ^o esse praedictam Iulii papae epistolam. <E97,
 235 f. 2va> Nobis^p autem^q quidam^r e con<A367, f.
 5r>sortio fratrum nostrorum orientales testati sunt se
 vidisse concilium^s Nicenum habens potio^trem^t quattuor

214 ^x Nicenam bis *Ende fehlt BII13 (Blattverlust)* **216** ^y am
Rande Nota A367 | ^z Sancte etiam memorie *korr. aus* Sancta
 etiam memoria V630; Sanctae etiam memoriae] Sancta etiam
 memoria N442; I83; Bcan4 **219** ^a viginti et octo] XCVIII Bcan4
220 ^b luna *korr. aus* lu A367 | ^c fuerit *korr. aus* fuerint P102
221 ^d prohibet V630 **222** ^e XIIIImas V630; I83; XIII mai A367;
 XIIIIma Bcan4; XIII decimam P102 **223** ^f in *fehlt* Bcan4 | ^g
 XVIII V630 **224** ^h inquiri] inquiri et E97 **225** ⁱ quintadecima
 N442 **226** ^j conscripsit et si die dominico luna XIII eiusdem
 mensis id est primi mensis evenerit ipsa ebdomada (edomata
 Bcan4) transmissa ad alterum diem dominicum, pascha sine
 dubio celebrare conscripsit *korr. aus* conscripsit V630; Bcan4 | ^k
 luna quartadecima] XIII luna E97 **228** ^l edomata Bcan4 **229** ^m
 pascha *korr. aus* pacha P102 **234** ⁿ am *Rande* Nota A367 | ^o
 vera N442 **235** ^p am *Rande* Nota V630; E97 | ^q autem *korr. aus*
 atem I83 | ^r quidam e] quidam de e *korr. aus* quidam e Bcan4
237 ^s concilium Nicenum] nicenum concilium E97 | ^t potio^trem^t
korr. aus portio^trem V630; potio^trem *korr. aus* portio^trem Bcan4

216–229 Sanctae... conscripsit] cf. vita Victoris pp. in libro pontificali
 et infra eiusd. pp. decret. I. (in cod. Quesnell. a Ballerin. Tom. III. op.
 Leon. M. ed. p. 206.) cf. Ben. II. 381, III. 109.

evangeliorum magnitudinem continens in se sessiones
episcoporum et introductiones^u iudiciaque
quaerimoniarum^v atque definitiones^w et constitutiones
necnon et subscriptiones eorum. 240

Bcan4: X

P102: X Quod ad similitudinem niceni concilium calcedonense
magnum concilium conscriptum sit et de hereticis origine didimo
et evagrio aliisque 245

[H. 10] Ad cuius similitudinem magnum Calcedonense^x
concilium conscriptum esse^y confirmaverunt, et demum
alia Constantinopolim^z condita, unum videlicet sub
Iustiniano imperatore <Bcan4, f. 18v> con<I83, f.
3rb>tra dei impugnatores Origenem^a, Didimum et 250
Evagrium, et aliud temporibus Agathonis^b papae et
Constantini imperatoris contra Macharium episcopum
et Stephanum eius discipulum ac reliquos episcopos,
qui pro frumento zizaniam^c ecclesiis seminaverunt,
vinum miscuerunt aquae et proximo potum dederunt 255
eversione^d turbidam^e et tamquam lupi agni^f
simulabant^g mendacium, et veritas ut mendacium
refutabatur.

Bcan4: XI

P102: De quattuor principalibus conciliis ex quibus plenissimam
fidei doctrinam tenent^h ecclesie 260

[H. 11] Nosseⁱ etiam oportet, licet cetera <VD38, f. 4r>
non^j infirment^k, quattuor esse principalia concilia^l, ex
quibus plenissimam <N442, f. 4va> fidei doctrinam
tenent^m ecclesiae tam de patris et filii et spiritus 265

239 ^u introductiones *korr. aus* introductionis I83 **240** ^v
querimoniarum *korr. aus* querimoniorum E97 | ^w definitionis I83;
diffinitiones *Bcan4*; difinitiones E97; *P102* **246** ^x calcedonense
P102 **247** ^y esse *korr. aus* est *P102* **248** ^z constantinopoli *korr.*
aus constantinopolim *Bcan4*; constantinopoli E97; *P102* **250** ^a
originem I83; *P102*; origenem *korr. aus* originem E97 **251** ^b
agathonis *korr. aus* agathoni I83 **254** ^c zizania *korr. aus*
zizaniam N442; *Bcan4*; zizania E97; *P102* **256** ^d eversionem
I83; A367; *Bcan4*; *P102* | ^e turbida V630; turbidum E97 | ^f agnis
I83 **257** ^g simulabant I83; simulabant *korr. aus* simulabunt *Bcan4*
261 ^h tenet *P102* **262** ⁱ *am Rande* Nota V630 **263** ^j VD38 *setzt*
wieder ein | ^k infirmentur V630; A367; *Bcan4*; *P102* | ^l concilia
fehlt V630; E97 **265** ^m tenent *korr. aus* tenente *P102*

sancti divinitate quam de praedicti filii et salvatoris
nostri incarnatione.

E97: Nicenum concilium

270 Prior harum Nicena synodus est trecentorum decemⁿ
et octo episcoporum sub Constantino Augusto peracta,
in quo^o Arrianae^p perfidiae blasphemia^q condemnata^r,
qua^s inaequalitatem sanctae trinitatis idem^t Arrius
asserebat, consubstantialem^u deo patri dei filium^v
eadem^w sancta synodus per symbolum definivit.

275 *E97: Constantinopolitanum concilium*

Secunda synodus^x <V630, f. 2vb> centum
quingenta patrum sub Theodosio seniore
Constantinopolim^y congregata <I83, 3va>, quae
Macedonium sanctum spiritum deum esse negantem
280 condemnans consubstantialem patri et filio eundem
paraclitum demonstravit dans latius symboli formam,
quam tota Graecia et Latinitas in ecclesiis praedicat.

E97: Ephesianum concilium

285 Tertia synodus est Ephesina^z prima ducentorum
episcoporum sub iuniore Theodosio Augusto edita,
quae Nestorium duas personas^a in Christo asserentem
iusto anathemate condemnavit ostendens manere in
duabus naturis unam domini nostri Iesu Christi
personam.

290 *E97: Calcedonense concilium*

Quarta est synodus Calcedonensis^b sexcentorum triginta
sacerdotum sub Martino principe habita, in qua
Euticen, Constantinopolitanum^c abbatem, verbi dei et
carnis unam naturam pronuntiantem <E97, f. 2vb> et

269ⁿ decem *korr. aus* decem *N442* **271**^o qua *A367; E97; P102;*
qua *korr. aus* quo *Bcan4* | ^p arriane *korr. aus* arriana *V630* | ^q
blasphemia *korr. aus* blaphemia *I83*; blasphemia] blasphemia est
korr. aus blasphemia *Bcan4* | ^r condemnata] condemnata est *A367*
272^s quia *V630*; quia *korr. aus* qua *A367* | ^t idem *fehlt V630*
273^u consubstantialem *korr. aus* constantialem *P102* | ^v filium]
filium negans *A367* **274**^w idem *V630; I83; A367* **276**^x
synodus] sinodus est *korr. aus* sinodus *Bcan4*; synodus est *E97;*
P102 **278**^y constantinopolim *korr. aus* constatinopolim *I83;*
constantinopoli *VD38; E97; P102*; constantinopoli *korr. aus*
constantinopolim *Bcan4* **284**^z ephesina *korr. aus* ephesiana
V630; Bcan4 **286**^a personas *korr. aus* perpersonas *P102* **291**^b
calcedonensis *N442; P102* **293**^c constantinopolitanum *korr. aus*
constantonopolitanum *Bcan4*

eius defensorem^d Dioscorum quondam^e Alexandrinum 295
episcopum et ipsum rursus^f Nestorium cum reliquis
hereticis una patrum sententia praedamnavit^g,
praedicans eadem synodus^h Christum deum sicⁱ natum
de virgine, <A367, f. 5rb> ut^j in una^k substantia^{l m}
etⁿ divinae et humanae confiteantur naturae. Haec^o 300
sunt, ut praediximus <I83, f. 3vb>, quattuor
principales^p et venerabiles synodi fidem catholicam
complementes^q.
Sed et si qua sunt^r concilia, quae^s sancti patres spiritu
dei pleni sanxerunt, post^t istorum quattuor^u 305
auctoritatem omni manent stabilita vigore.
Primo^v quidem ordo, ut praedictum est, de celebrando
concilio insertus habetur et postmodum canonum
apostolorum ac primorum apostolicorum, id est a
sancto Clemente usque ad sanctum Silvestrum 310
decretorum atque^w diversorum conciliorum breviarium^x
interpolatur^y sequens^z ordinem suum.
EXPLICIT^a PRAEFATIO.
V630, f. 2vb; N442, f. 4va; I83, f. 3vb; VD38, f. 4r;
A367, f. 5rb; Bcan4, f. 18v; E97, f. 2vb; P102 315

295 ^d defensorem *korr. aus* difensorem *Bcan4* | ^e quorundam *Bcan4*; *condam P102* **296** ^f rursus *Bcan4* **297** ^g damnavit *A367*
298 ^h synodis *N442* | ⁱ sic *korr. aus* si *P102* **299** ^j et *Bcan4* | ^k
una *korr. aus* uno *E97* | ^l *interlinear* vel persona *E97* | ^m
subsistentia, *interlinear* vel persona *A367* **300** ⁿ et *fehlt V630* | ^o
Hae *A367* **302** ^p principales *korr. aus* pricipales *I83* **303** ^q
complectentes *V630* **304** ^r alia *E97* | ^s quae *fehlt E97* **305** ^t Post
istorum *korr. aus* Post *Bcan4* | ^u quattuor *korr. aus* quattuortuor
Bcan4 **307** ^v Primus *V630* **311** ^w adque *P102* | ^x breviarium]
breviarium ut *korr. aus* breviarium *Bcan4*; breviarium ut *P102*
312 ^y *am Rande* vel intermittitur *V630* | ^z sequens *korr. aus*
seques *P102* **313** ^a EXPLICIT PRAEFATIO *fehlt V630; E97*